

Improving Water Management Based on Human Rights Approaches

R. Seyed Morteza Hosseiny^{1*}

Abstract

The importance of water as a vital element for the humanity included the access to water as a right in human rights. This right that formed in the light of the rights to life and health and became an independent right provided a new approach to the governance and water management in accordance with its widespread effects. In fact, human rights lead to the imposition binding obligations on the states which effect the water management by creating requirements to warrant the water rights and underlie the evolution of general principles which govern water management. This includes negative and positive aspects. The positive aspects emerges in the exercise of the right to water and the negative aspect acts in the protection of this right and in prevention of violation through appropriate management of water. This article studied the water management in the light of human rights in the purpose of creating relationship between these two aspects and gets help from human rights approach to improve the water management and explain its necessity. The study was based on descriptive and analytical methods according to the library and internet data.

Keywords: Right to Water, Human Rights Requirements, Access to Water, Protection of Water Resource, National Legislation.

Received: March 14, 2017

Accepted: July 6, 2017

بهبود مدیریت آب بر مبنای رهیافت‌های حقوق

بشر

راحله سید مرتضی حسینی^{۱*}

چکیده

نیاز به آب به عنوان یک عنصر حیاتی برای بشر، دسترسی به آب را به عنوان یک حق در زیر سایه حقوق بشر قرار می‌دهد. این حق که در پرتو حق حیات و سلامت شکل گرفته است، امروزه به عنوان حقی مستقل با وصف حقوق بشری مطرح می‌گردد که با تکیه بر آثار گسترده خود ارائه دهنده رویکردی نوین در حکمرانی و مدیریت آب می‌باشد. در واقع حقوق بشر با تحمیل تعهد به دولتها موجب الزاماتی است که مدیریت آب را به منظور تأمین و تضمین این حق تحت تأثیر قرار داده و زمینه‌ساز تحول در اصول کلی حاکم بر این حوزه می‌باشد. در این رابطه جنبه ایجابی حقوق بشر در مقام احترام و اعمال حق آب و جنبه سلبی در مقام حمایت از این حق و جلوگیری از نقض آن از طریق مدیریت مناسب آب ظاهر می‌شود. براین اساس، نوشتار حاضر در صدد است با مطالعه مدیریت آب در چارچوب حقوق بشر، ضمن تحلیل ارتباط میان این دو حوزه، از رهیافت‌های حقوق بشر به منظور شاخص‌سازی و ارائه اصول کلی در بهبود مدیریت آب و تبیین ضرورت آن بهره‌گیرد. در انجام این پژوهش با بررسی منابع کتابخانه‌ای و اینترنتی از روش توصیفی-تحلیلی استفاده شده است.

کلمات کلیدی: الزامات حقوق بشری، حق آب، حفاظت از منابع آبی، دسترسی به آب، قانونگذاری ملی.

تاریخ دریافت مقاله: ۹۵/۱۲/۲۴

تاریخ پذیرش مقاله: ۹۶/۴/۱۵

1- Assistant Professor, Department of International Law, Faculty of Law and Political Science, Kharazmi University, Tehran, Iran. Email: Rahilhosseiny@gmail.com

*- Corresponding Author

۱- استادیار، گروه حقوق بین‌الملل، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.

*- نویسنده مسئول
بحث و مناظره (Discussion) در مورد این مقاله تا پایان تابستان ۱۳۹۷ امکانپذیر است.

۱- مقدمه

در عصر حاضر بهینه‌سازی مدیریت آب ضرورتی مبتنی بر نیازهای بشری است که بهره‌گیری از مؤلفه‌های مختلف به منظور تحقق اهداف ارتقایی و حمایتی را طلب می‌کند. از این منظر حقوق بشر موجد نظام هنجاری وسیعی است که حداقل استانداردهای لازم برای مدیریت مناسب آب را در برداشته و بر تمام عناصر تشکیل دهنده این مفهوم یعنی برنامه‌ریزی، توسعه، توزیع و مصرف بهینه منابع آب تأثیرگذار است. این اثر بخشی در کشورهایی که قانون خاصی برای الزام دولت به تأمین حق دسترسی به آب سالم به عنوان حقوق اولیه شهروندی وجود ندارد، گسترده‌تر بوده و الزامات نشأت گرفته از حقوق بشر به عنوان راهکاری مهم در تحمیل تعهد به تأمین حق آب و حفظ پایداری منابع آبی در پرتو حکمرانی و مدیریت مناسب محسوب می‌شود (Caponer, 1992). سازمان همکاری اقتصادی و توسعه که در رابطه با بهبود و اصلاح حکمرانی آب تجربه مطالعاتی و اجرایی وسیعی دارد در گزارشات خود تأکید کرده است که دستاوردهای حقوق بشری به جهت تأثیر قابل توجه خود بر محورهای اصلی مدیریت آب یعنی فرآیند تصمیم‌گیری نسبت به آب، تخصیص و پایداری حفاظت از منابع آبی، ابزار مناسبی برای بهبود مدیریت آب محسوب می‌شوند (OECD, 2015). بنابراین، هرچند حقوق بشر خود به عنوان یکی از مؤلفه‌های مدیریت آب محسوب نمی‌شود، لیکن در تعیین و توسعه مؤلفه‌های مدیریت مناسب آب مؤثر بوده و در تبیین محتوای این مؤلفه‌ها نیز تأثیرگذار است. بر این اساس نوشتار حاضر قصد دارد از طریق به خدمت گرفتن موازین حقوق بشر، عوامل مؤثر بر بهبود شاخصهای مدیریت بهینه آب و هنجارهای حاکم در این حوزه را با رویکردی کلی مورد بررسی قرار دهد. بدین منظور، اهمیت پیوند آب به حقوق بشر در پرتو آثار تضمینی و حمایتی آن (Sharifi Tarazkoochi, 2003) و به تبع این امر الزامات حاکم بر مدیریت مناسب آب و ضرورت قانونگذاری ملی در این حوزه مورد تجزیه و تحلیل قرار خواهد گرفت. بر مبنای ارزیابی‌های نگارنده، تاکنون پژوهشی قابل اتکا به زبان فارسی در رابطه با این موضوع انجام نشده است.

۲- اهمیت پیوند آب به حقوق بشر

شناسایی آب به عنوان یک حق بشری، زمینه‌ساز تأثیر متقابل آب و حقوق بشر نسبت به یکدیگر در راستای تحقق اهداف مدنظر در این دو حوزه خواهد شد (Cassar et al., 2004). حق آب که به حق دسترسی به آب سالم برای مصارف چندگانه از جمله شرب، کشاورزی و صنعتی تعبیر می‌شود، به عنوان یک حق مستقل بشری و در ارتباط با دیگر مصادیق حقوق بشر مطرح می‌گردد (Mcyntire, 2014).

علی‌رغم عدم تصریح میثاقین حقوق بشر (میثاق حقوق مدنی و سیاسی و میثاق حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی) به حق آب، کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ضمن تبیین آب به عنوان یک حق بشری، بر حق همه افراد بشر در دسترسی ایمن، کافی و قابل قبول به آب تأکید کرده است. کمیته از دولتها می‌خواهد با احترام به حق آب و خودداری از نقض آن، تأمین این حق را از طرق مختلف تضمین نمایند (E/C.12/2002/11). در این رابطه قطعنامه شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد با عنوان «حقوق بشر برای آب آشامیدنی سالم و بهداشت» که ترجمان حقوق بین‌الملل در ایجاد ارتباط میان اجرای حقوق بشر و تحقق حق آب می‌باشد، حق دسترسی به آب آشامیدنی سالم را حقی برگرفته از حق حیات و کرامت انسانی معرفی می‌کند که دیگر مصادیق حقوق بشر از جمله حق برخورداری از زندگی استاندارد و سلامت جسم و روح را تضمین می‌نماید (A/HRC/15/L.14, 24/9/2010). از این منظر تضمین حق آب ضرورتی حقوق بشری است که تأمین آن از طرق مختلف از جمله مدیریت صحیح منابع آبی الزام‌آور است. به منظور تبیین تعهدات دولتها در این حوزه، کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی از عبارت «اتخاذ اقدامات مؤثر» (1) استفاده کرده است. لذا مؤثر بودن عملکرد دولتها باید نمایان باشد (CESCRI, The Right to Water: General Comment No. 15, 2002). بر این اساس، احترام، حمایت و اجرای حق آب به عنوان آثار اصلی پیوند آب به حقوق بشر می‌باشد که دولتها را در اتخاذ اقدامات مؤثر برای تحقق این اهداف از طریق مدیریت مناسب آب متعهد می‌نماید. در بحث از احترام، دولتها باید از تحدید حق آب و انجام هر گونه اقدام مستقیم و غیر مستقیم که منجر به نقض حق دسترسی به آب می‌شود، خودداری نمایند. در تعهد به حمایت، دولتها مکلف به اتخاذ کلیه اقدامات لازم در خصوص مدیریت آب به نحو شایسته و ارائه خدمات آب‌رسانی برای دسترسی قابل قبول، کافی، برابر، امن و مقرون به صرفه اشخاص می‌باشند. در تعهد به اجرای حق آب نیز دولتها متعهدند تا از طریق اقدامات مثبت از جمله سیاست‌گذاری صحیح و وضع قوانین داخلی مناسب در زمینه مدیریت یکپارچه و پایدار آب تلاش نمایند (Schreiber, 2008). البته تردیدی نیست که اجرای این تعهدات نیازمند توسعه مشارکت و همکاری بین‌المللی به منظور یکپارچه‌سازی مدیریت آب و جلوگیری از نقض حق آب از سوی دولتها و سایر ارکان غیر دولتی اعم از عمومی و خصوصی می‌باشد (Singh, 2016). در این رابطه گزارشگران ویژه شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد در خصوص «حقوق بشر برای آب آشامیدنی سالم و بهداشت» در بیانیه‌های مختلف خود بر ضرورت مشارکت تمامی دولتها برای تضمین رعایت حق آب و جلوگیری از نقض این حق از طریق تمام ابزارهای لازم از جمله مدیریت مناسب آب تأکید کرده‌اند (De Albuquerque, 2014; Heller, 2015).

این رهنمودها، تنها متعهد نمودن دولت به رعایت حق آب کافی نبوده و تضمین رعایت این حق از سوی تمام دولتها و فعالان حوزه آب و کنترل و نظارت بر آن نیز ضروری است. در واقع حق آب در مقابل تمامی دولتها اعم از دولت اعطا کننده و ثالث قابل استناد بوده و نقض آن باید از طریق مراجع داخلی و بین‌المللی قابل تعقیب، و مستلزم جبران خسارت باشد (Gupta et al., 2010). از این منظر ضرورت پیش‌بینی مکانیسم‌های نظارتی و حل و فصل اختلاف در مدیریت آب از دیگر دستاوردهای پیوند آب به حقوق بشر می‌باشد (De Albuquerque and Roaf, 2012; Heller, 2015).

۳- الزامات مدیریت آب در پرتو حقوق بشر

آثار و تبعات سوء مدیریت نامناسب آب در محرومیت بشر از حقوق بنیادین خود، دولتها را متعهد به انجام اقدامات اساسی به منظور شناسایی و اعمال الزامات حقوق بشر در راستای مدیریت بهینه آب می‌نماید (Water Lex Declaration on International Water Law, 2012). این الزامات که در برگرفته تعهدات ناشی از حق آب به عنوان یک حق بشری و در ارتباط با دیگر مصادیق حقوق بشر است، مبتنی بر اولویت بخشی به نیازهای بشر در مصرف آب می‌باشد که در ذیل به تفکیک مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

۳-۱- الزامات مبتنی بر مصادیق حقوق بشر

ارتباط حق آب با تمام زمینه‌های مصرف از جمله شرب، صنعت و کشاورزی، این حق را در پرتو مصادیق مختلف حقوق بشر از جمله حق غذا، حق سلامت، حق برخورداری از زندگی استاندارد، حق کار، حق آموزش، حق مشارکت در فعالیتهای فرهنگی، حق تعیین سرنوشت و حق توسعه از طریق ایجاد فرصت برابر در دسترسی به آب قرار می‌دهد (Eslami, 2015). متأثر از این حقوق، دسترسی به آب کافی، تأمین آب و حفاظت از منابع آبی به عنوان مهمترین مؤلفه‌های مدیریت آب قابل شناسایی بوده و الزامات ویژه‌ای نیز در این رابطه قابل اعمال می‌باشد. حق بر سلامت، دولتها را مکلف به اتخاذ تدابیر لازم به منظور حفاظت از منابع آبی در مقابل هر نوع آلودگی و نظارت و کنترل بر مناطق گسترش‌دهنده بیماریهای آبی می‌نماید. الزامات ناشی از حق تعیین سرنوشت و حق توسعه، ایجاد فرصت مشارکت برای ذی‌مدخلان و ذینفعان آبر در فرآیند تصمیم‌گیری مدیریت آب، بهره‌برداری از منابع آبی و سرمایه‌گذاری در کارهای زیر بنایی از جمله ساخت سد‌ها را ضروری می‌سازد. بر مبنای قطعنامه مجمع عمومی سازمان ملل متحد در خصوص «حق آب آشامیدنی سالم و بهداشت»^۱، چنین مشارکتی در تأمین منابع مالی مورد نیاز در خصوص دسترسی به آب سالم و انتقال تکنولوژی آن نیز ضروری است (GA Res 64/292/2010).

حق آموزش و مشارکت در فعالیتهای فرهنگی، الزام به شناسایی حق دسترسی مستقیم، جامع و کامل به اطلاعات مرتبط با آب در مدیریت آب را ایجاد می‌کند. همچنین ارتباط حق آب با حق آزادی در دسترسی به منابع آبی و ممانعت از قطع خودسرانه آن، توجه به کفایت آب از لحاظ میزان، قابلیت دسترسی برای همه و تأمین پیوسته و مداوم آب در مدیریت منابع آبی به منظور تحقق پایدار این حق برای نسلهای کنونی و آینده را طلب می‌کند. نظارت بر ذخایر آبی، جلوگیری از کاهش منابع آبی از طریق استخراج نامناسب و بی‌رویه و حصول اطمینان از عدم تأثیر برنامه‌های توسعه‌ای بر حق آب، از دیگر الزامات مدیریت آب ناشی از تضمین حق دسترسی به آب سالم برای نسلهای آینده است. در این زمینه توجه به ارزیابی‌های زیست محیطی، تغییرات آب و هوایی و پیش‌بینی نهادهای اجرایی و مکانیسم‌های نظارتی نیز ضروری می‌باشد (Meier et al., 2013).

۳-۲- الزامات مبتنی بر نیازهای بشر

مضمون مدیریت جدید آب یعنی ایجاد تعادل پایدار بین منابع و مصارف با رعایت عدالت بخشی و بین نسلی (Fahmi, 2016) تحت تأثیر رهیافتهای کلی حقوق بشر قرار دارد. ضرورت رعایت عدالت در مدیریت آب ناشی از رقابت بر سر دستیابی به این منابع و تضاد و تنوع خواستها در دسترسی به آب می‌باشد که توزیع عادلانه آب بدون هیچ گونه تبعیض بر مبنای نژاد، رنگ، جنس، سن، مذهب و زبان را می‌طلبد (Echeverria, 2013; Bluemel, 2005). از این منظر تعادل میان نیازهای رقابتی بر مبنای اولویتهای حقوق بشر در تخصیص آب ضروری است. الزامات مبتنی بر تخصیص آب در ارتباط با حقوق بشر ناشی از اولویت‌بندی نیاز و نوع مصرف می‌باشد که تأثیر قابل توجهی در بهینه‌سازی مدیریت آب دارد. در رویکرد کلی، دولتها ملزم به تخصیص آب بدون اولویت و مزیت بخش خاصی از جامعه بر دیگری می‌باشند (Stoa, 2014; Shawkat et al., 2015). هرچند این دیدگاه در رابطه با حق دسترسی به آب قابل‌پذیرش است، لیکن بی‌تردید متأثر از نیازهای بشر، امکان اولویت‌بندی تخصیص بر مبنای شرایط موجود، نوع مصرف و وضعیت آبر بران وجود خواهد داشت. بر این اساس اهمیت حق حیات به عنوان بنیادی‌ترین حق بشر، اعمال حق آب با هدف رفع نیاز شخصی را در اولویت تخصیص قرار می‌دهد. در این رابطه ضرورت تأمین معیشت مردم در چارچوب حق غذا، سلامت و حق برخورداری از زندگی استاندارد، نیاز صنعتی و کشاورزی به آب را در پرتو حق کار تحت‌الشعاع تخصیص آب برای شرب و بهداشت قرار می‌دهد (Baillat et al., 2015). تأثیر شرایط و ضرورت‌های نوع مصرف، اهداف توسعه پایدار در خصوص تأمین نیازهای اولیه زیستی انسان، دستیابی به عدالت اجتماعی و تلفیق

حفاظت و توسعه منابع آبی را نیز در اولویت تخصیص قابل پیگیری می‌نماید. بر این اساس مؤلفه‌هایی همچون رشد اقتصادی و توسعه پایدار، پایداری حفاظت از محیط زیست و منابع آبی خصوصاً منابع تجدیدپذیر آب شیرین برای نسلهای حاضر و آینده، حذف انحصار در تخصیص و آبرسانی به آبریان جدید، مؤید ضرورت تقویت جایگاه دولت در مدیریت و تخصیص آب در راستای تأمین و تضمین حقوق بشر می‌باشد.

از دیگر عوامل تأثیرگذار در تخصیص آب، امکانات و شرایط موجود از جمله محدودیتهای طبیعی منابع آبی است که باید در اولویت‌بندی مصرف و در پرتو تناسب میان نیاز مصرف و شرایط حاکم مدنظر قرار گیرد (Baillet et al., 2015). بنابراین در مناطق خشک که با محدودیت منابع آبی مواجه هستیم، تخصیص عادلانه آب به این مناطق و در داخل این مناطق در اولویت قرار دارد. در چنین شرایطی، متأثر از رهنمودهای حقوق بشر، وضعیت آبریان برای رفع نیاز شخصی نیز مدنظر قرار می‌گیرد. لذا در تخصیص آب، اشخاص آسیب‌پذیر از جمله کودکان و بیماران در اولویت قرار دارند. علاوه بر موارد فوق، تحت تأثیر الزامات مبتنی بر تخصیص آب، آنچه در بهینه‌سازی مدیریت آب اهمیت بیشتری می‌یابد، اعمال محدودیتهای خاص برای صدور مجوز بهره‌برداری و تخصیص آب در هر منطقه و اولویت‌بخشی به تأمین آب برای نسلهای کنونی نسبت به نسلهای آینده است. البته این مسأله به معنای نفی اهمیت ذخیره آب نبوده و توجه به ذخایر آبی برای آیندگان همانقدر اهمیت دارد که دسترسی به آن مهم است و باید به عنوان مؤلفه‌ای مهم در مدیریت آب لحاظ گردد.

۴- حقوق بشر و قانون‌گذاری ملی مدیریت آب

یکی از مهمترین روشهای بهره‌گیری از الزامات حقوق بشر در سطح داخلی، توسل به قانون‌گذاری ملی است. از این منظر اثربخشی مؤلفه‌های مدیریت آب با خاستگاه حقوق بشری مبتنی بر قانونمند شدن در حقوق داخلی است (Report of Organization for Economic Cooperation and Development, 2010)؛ چرا که قانون‌گذاری ملی با اعطای وجهه قانونی به رهنمودهای حقوق بشر در عرصه داخلی، ضمن تبیین مؤلفه‌های مدیریت بهینه آب و تعیین محتوای آن، در تحمیل تعهدات ناشی از آن نیز مؤثر خواهد بود. بدیهی است تحول قانون‌گذاری ملی در این حوزه خود مبتنی بر تحولات حقوق بشری خواهد بود (Caponera, 2003).

۴-۱- ضرورت قانون‌گذاری ملی مدیریت آب

مدیریت منسجم آب مبتنی بر چند محور اصلی است که قانون‌گذاری مناسب و متناسب در این حوزه را می‌طلبد (Fahmi, 2017). محور اول یعنی توانمندسازی محیط، نیازمند وضع قوانین توسعه‌ای و مدیریت پایدار منابع آبی است. محور دوم یعنی نهادسازی مناسب نیز تنها از طریق قوانینی که باید به کار برده شوند، محقق می‌گردد. قانون در محور سوم که مبتنی بر تأمین ابزارهای مدیریتی جهت تحقق اهداف و تعهدات در این حوزه می‌باشد، به عنوان یکی از ابزارهای مدیریت بهینه ظاهر می‌شود. از این منظر تعهدات حقوق بشری، دولتها را متعهد به قانون‌گذاری ملی مدیریت آب و بازنگری در سیاستها و قوانین موجود داخلی می‌نماید (Staddon et al., 2012; Cullen, 2011). قواعد وضع شده باید کافی، عادلانه و در برگیرنده ملاحظات خاص حمایتی به منظور تضمین دسترسی کلیه افراد به آب، پیش‌بینی ضمانت اجرای قانونی و تعیین مکانیسم‌های اجرایی و نظارتی باشد (Iza and Stein, 2009).

قطعه‌نامه مجمع عمومی سازمان ملل در سال ۲۰۱۰ در خصوص «حقوق بشر برای آب و بهداشت»، بیانگر اجماع جهانی برای اعمال رویکردی واحد مبتنی بر هنجارهای خاص حقوق بشری نسبت به آب در قانون‌گذاری ملی می‌باشد. در این قطعه‌نامه از دولتها خواسته شده است تا در قانون‌گذاری ملی، حق آب را به عنوان یک حق بشری قابل استناد در مقابل دولت و قابل تعقیب از طریق مراجع قضایی داخلی و بین‌المللی مدنظر قرار دهند (Mier et al., 2013). در این رابطه گزارشگر ویژه حقوق بشر در خصوص «آب آشامیدنی سالم و بهداشت» می‌تواند اجرای تعهدات حقوق بشری دولتها در خصوص مدیریت آب را در سیاست‌گذاری داخلی و قوانین ملی آنها مورد بررسی قرار داده و به جامعه بین‌المللی گزارش دهد. بر این اساس بر مبنای حقوق بشر، قانون‌گذاری ملی مدیریت آب به عنوان تعهدی الزام‌آور ظاهر می‌شود که امکان بهره‌گیری از ضمانت اجرای حقوق بشری در رابطه با آن وجود خواهد داشت.

۴-۲- رهنمودهای حقوق بشر در قانون‌گذاری ملی مدیریت آب

دولتها در چارچوب قاعده‌سازی هنجارهای بین‌المللی متعهد شده‌اند تا ضمن اعمال حقوق اساسی بشر، با وارد نمودن این هنجارها در حقوق داخلی خود، در راستای تضمین و جلوگیری از نقض حقوق بشر تلاش نمایند (Sharifi Tarazkoochi, 2003). بر این اساس اصول مرتبط با مدیریت بهینه آب که خاستگاه حقوق بشری دارند، نیازمند قانونمند شدن از طریق حقوق داخلی می‌باشند و یکپارچه‌سازی مدیریت آب و تقویت و توسعه این حوزه را به همراه خواهد داشت. در عصر حاضر

۵- نتیجه گیری

تقریر آب به عنوان یک حق بشری موجد معیارها و هنجارهای عامی است که ضمن تأثیرپذیری از حوزه‌های مرتبط با آب از جمله مدیریت آب، به طور متقابل بر مؤلفه‌های بهینه‌سازی حاکم بر این عرصه تأثیرگذار است. در این رابطه رهیافتهای حقوق بشر به عنوان ابزاری مناسب در خدمت مدیریت آب قرار می‌گیرند تا از طریق تبیین مؤلفه‌های مدیریت بهینه آب به ارتقا اهداف مدیریت پایدار منابع آبی در چارچوب اولویت‌بخشی به نیازهای بشر در تخصیص آب، توسعه پایدار، دستیابی به عدالت اجتماعی، ترفیق حفظ و توسعه منابع آبی و تأمین حق آب برای نسلهای کنونی و آینده کمک نماید. هر چند در این زمینه حقوق بشر در مقام شاخص‌سازی ظاهر می‌شود و اجرایی نمودن این شاخص‌ها نیازمند سیاستگذاری و قانونگذاری مناسب و متناسب همراه با مکانیسم‌های نظارتی است، لیکن نقش الزامات حقوق بشر در تحمیل تعهدات حمایتی و تأمینی در این حوزه را نمی‌توان نادیده گرفت. ارتباط تنگاتنگ حق آب با مصادیق مختلف حقوق بشر از جمله حق غذا، حق سلامت، حق برخورداری از زندگی استاندارد، حق کار، حق آموزش، حق مشارکت در فعالیتهای فرهنگی، حق تعیین سرنوشت و حق توسعه، موجد تعهداتی است که بسیاری از حوزه‌های مرتبط با تأمین و تضمین حق آب از طریق مدیریت بهینه را پوشش می‌دهد. بر این اساس، تعهد به خودداری از نقض و یا تحدید حق آب و حمایت از اشخاص بدون هیچگونه تبعیضی در مقابل نقض این حق و اجرای آن از طریق استانداردسازی، بازبینی و ارتقاء سیاست‌ها، ضرورت قانونگذاری ملی و اصلاح و وضع قوانین توسعه‌ای به منظور مدیریت پایدار منابع آب، آموزش و مشارکت در فعالیتهای فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی در حوزه آب، دسترسی مستقیم، جامع و کامل به اطلاعات مرتبط با آب، جلوگیری از آلودگی آبها، کمک به نهادسازی مناسب، بهره‌گیری از مکانیسم‌های نظارتی و اجرایی حقوق بشر در سطح ملی و بین‌المللی، حاصل رویکرد حقوق بشری به مدیریت آب می‌باشد. از این منظر تقویت جایگاه دولت در بهینه‌سازی مدیریت آب خصوصا در عرصه داخلی می‌تواند به یکپارچه‌سازی و انسجام مدیریت آب در صحنه داخلی و بین‌المللی منتج گردد. در این رابطه اثر بخشی عملکرد دولتها و پاسخگو بودن آنها در این حوزه ضرورتی حقوق بشری است که عدم توجه به آن می‌تواند مسئولیت دولت را به همراه داشته باشد.

پی‌نوشت‌ها

- 1- Adopt Effective Measures
- 2- Paris Declaration, Water and Sustainable Development
- 3- United Nations Millennium Declaration

اقدامات مهمی در عرصه بین‌المللی، به منظور تأثیر بر نحوه و نوع سیاست‌گذاری و قانونگذاری ملی در حوزه آب صورت پذیرفته است که در تحقق اهداف مدنظر در مدیریت مناسب آب تأثیرگذار خواهد بود. اسنادی نیز در این زمینه صادر شده است که از جمله مهمترین آنها می‌توان به اعلامیه پاریس در کنفرانس بین‌المللی آبها و توسعه پایدار^۲، اهداف توسعه هزاره^۳ و بیانیه دویلین در خصوص آب و توسعه پایدار^۴، تفسیر عمومی کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و قطعنامه مجمع عمومی سازمان ملل متحد در خصوص «حقوق بشر برای آب و بهداشت» اشاره نمود. صاحب‌نظران بر این اعتقادند که اصول حاکم در این اسناد منعکس کننده رهنمودهای حقوق بشری است که باید به عنوان اصول راهنما در قانونگذاری داخلی نسبت به تأمین حق آب و بهینه‌سازی مدیریت آب مدنظر قرار گیرد (Iza and Stein, 2009; Echeverria, 2013).

توجه به آسیب‌پذیر بودن آبهای طبیعی و جایگاه این منابع در حفظ حیات بشر و محیط زیست، مدیریت، حفاظت و توسعه منابع آبی به شیوه مشارکتی میان سیاستگذار، قانونگذار، تأمین‌کننده و مصرف‌کننده، توجه ویژه به نقش زنان در مدیریت و حفظ منابع آبی به عنوان مصرف‌کنندگان اصلی، شناسایی آب به عنوان یک کالای اقتصادی بسیار با ارزش و قابل معامله در بازار سرمایه به منظور جلوگیری از سوءمصرف آب، رعایت اصل عدم تبعیض در بهره‌مندی همه افراد از آب سالم و توزیع عادلانه آب، به رسمیت شناختن حق شهروندان در پیگیری، دریافت و انتشار اطلاعات مرتبط با آب، خودداری از تحریم و جلوگیری از نقض مقررات مرتبط با حق آب از طریق مراجع بین‌المللی، خودداری از خصوصی‌سازی منابع آبی و فراهم نمودن امکان جبران خسارت مؤثر از طریق سیستم قضایی در سطح داخلی و بین‌المللی، از جمله مهمترین اصول قابل برداشت از اسناد فوق به منظور انعکاس در قانونگذاری ملی با هدف بهبود مدیریت آب می‌باشد. مستنبط از این اسناد، شناسایی و توسعه نقش نهادهای دولتی و مشارکت نهادهای غیر دولتی و خصوصی در مدیریت آب، توسعه همکاریهای داخلی و بین‌المللی، تعیین شفاف ارتباط حق آب با دیگر حوزه‌های حقوقی از جمله مالکیت، تصرف و یا بهره‌برداری از آب در قانونگذاری ملی مدیریت آب ضروری به نظر می‌رسد (Khalfan, 2012). با توجه به محتوای کلی این اصول، قانونگذاری ملی مدیریت آب باید مبتنی بر تضمین عدم سوء استفاده از آب در سطح داخلی و بین‌المللی بوده و زمینه ساز تحدید حاکمیت دولتها نسبت به منابع آبی بین‌المللی و در عین حال توسعه حاکمیت دولتها نسبت به منابع آبی داخلی به منظور ممنوعیت یا تحدید مالکیت شخصی نسبت به این منابع باشد.

- Iza A, Stein R (2009) Rule reforming water governance. International Union for Conservation of Nature and Natural Resources. Gland, Switzerland, 126p
- Khalfan A (2012) Development cooperation and extraterritorial obligations. In Langford Russell, M (eds.), The right to water: theory, practice and prospects. Cambridge University Press, UK, 33p
- McIntyre O (2014) The human right to water as a "creature" of global administrative law. In critical international law: post realism, post colonialism, and transnational's. New Delhi Oxford University Press, 654-669
- Meier BM, Georgia LK, Urooj A, Jamie B (2013) Implementing an evolving human right through water and sanitation policy. University of North Carolina at Chapel Hill 15:116-133
- Meier BM, Georgia LK, Kestenbaum J, Urooj A, Fernanda D, Bartram J (2014) Translating the human right to water and sanitation into public policy reform. Springer, 16p
- Schreiber W (2008) Realizing the right to water in international investment law: An interdisciplinary approach to bit obligations. Natural Resources Journal 48:431-478
- Sharifi Tarazkoohi H (2003) International human rights norms and processing the international legal system. Legal Research Journal 7:17-24 (In Persian)
- Shawkat A, Sumudu A, Carmen G, Gonzalez JR (2015) International environmental law and the global south. Cambridge University Press, New York, 631p
- Singh N (2016) The human right to water: from concept to reality. Springer, Switzerland, 238p
- Staddon C, Appleby T, Grant E (2012) A right to water? Geographic legal perspectives. In Sultana F, Loftus A (eds.) Right to water: politics, governance and social struggles. Rutledge, London, 19-44
- Stoa R (2014) Subsidiary in principle: decentralization of water resources management. Utrecht Law Review 10(2):31-45
- B) DOCUMENTS**
- De Albuquerque C (Special reporter on the human right to safe drinking water and sanitation) (2014) The 69th session of the General Assembly Third Committee, <http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=15230&LangID=E#sthash.c6jvAml.dpuf>
- Dublin statement on water and sustainable development 31 January (1992) Dublin Ireland International conference on water and the environment, Available at <http://www.un-documents.net/h2o-dub.htm>
- 4- Dublin Statement on Water and Sustainable Development
- ۶- مراجع
- A) Books and Articles**
- Baillat A, Schmitz T, Szabó M (2015) Towards a human rights based water governance: challenges for the post 2015 thematic consultations on water. Water Lex International Secretariat, 1-24
- Bluemel EB (2005) The implications of formulating a human right to water. Ecology Law Quarterly 31:957-1006
- Caponera D (1992) Principles of water law and administration: national and international. 2nd Edition revised and updated by Marcella Nanni Taylor & Francis Group, UK, 279 p
- Caponera D (2003) National and international water law and administration. Selected writing Hague Kluwer law, 414p
- Cassar A, Scanlon J and Nemes N (2004) Water as a human right? Gland. Switzerland and Cambridge UK: IUCN, 1-53
- Cullen P (2011) Water law in a globalized world: the need for a new conceptual framework. Journal of Environmental Law 23:233-54
- De Albuquerque C and Roaf V (2012) The right track-good practices in realizing the rights to water and sanitation. Bettina Myers, Lisbon, 221p
- De Albuquerque C (2010) Commented UN independent expert on human rights obligations related to access to safe drinking water and sanitation, 21p, Available at: <http://www.ohchr.org/EN/Pages/Home.aspx>
- Echeverria J (2013) A legal blow to sustainable development. the New York times, The Opinion Pages
- Eslami R (2015) The right to water is a human rights. Shargh Newspaper No.2335 Available at: <http://www.sharghdaily.ir/News/66841> (In Persian)
- Fahmi H (2017) From water crisis to the guideline for the management. Available at: <http://iaeo.org/ardebil/?p=2672> (In Persian)
- Gupta J, Rhodante A and Lawal A (2010) The human right to water: moving towards consensus in a fragmented world. Review of European Community & International Environmental Law 19(3), 12p
- Heller L (2015) Report of the special reporter on the human right to safe drinking water and sanitation. seventieth session of General Assembly A/70/203, Available at: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/70/203

- governance, 23p, Available at <https://www.oecd.org/gov/regional-policy/OECD-Principles-on-Water-Governance-brochure.pdf>
- Paris declaration water and sustainable development International Conference 19–21 March (1998) Available at: <http://www.waternunc.com/gb/decfingb.htm>
- Pricing water resources and water and sanitation services Organization for Economic Cooperation and Development (2010) OECD Publishing, 104p
- Resolution on human right to water and sanitation (2010) UN General Assembly Res (A/64/292), Available at <http://www.un.org/es/comun/docs/?symbol=A/RES/64/292&lang=E>
- Water Lex declaration on international water law (2012) Commitments derived from human rights obligations
- General comment No. 15: The right to water 20 January (2003) Twenty-ninth session of the committee on Economic Social and Cultural Rights (E/C.12/2002/11), 19p, Available at <http://www.refworld.org/docid/4538838d11.html>
- Human rights and access to safe drinking water and sanitation resolution (2010) (A/HRC/15/L.14, 24/9/2010), 4p
- Johannesburg plan of implementation of the world summit on sustainable development (2002) South Africa
- United Nations millennium declaration 18 September (2000) United Nations General Assembly Resolution (A/RES/55/2), Available at: <http://www.un.org/millennium/declaration/ares552e.pdf>
- Organization for Economic Co-operation and Development (OECD) (2015) Principles water